אדמירל פואד אבו-ד'יכרי התבטאויות שלו על הזירה הימית ועל תפקוד הכוחות הימים במלחמת אוקטובר 1973

עריכה מקצועית הערות שולים ודברי סיכום: גואטה שלמה

אדמירל פואד אבו-ד'יכרי

הקדמת העורך

אדמירל פואד אבו ד"יכרי מונה על ידי הנשיא עבד אל-נאצר, לשמש כמפקד חיל הים המצרי, מיד עם פרישת/פיטורי קודמו בתפקיד , אדמיראל סולימאן עיזת, בעקבות תבוסת הצבא המצרי במלחמת יוני 1967. זמן קצר לאחר כניסתו לתפקידו זכה חיל הים המצרי, באוקטובר 1967, לאחת מהצלחותיו הגדולות- טיבוע המשחתת הישראלית אח"י אילת, צפונית מזרחית לנמל פורט סעיד.

אבו-ד"יכרי שימש בתפקידו עד ספטמבר 1969 והודח על ידי נאצר בעקבות הנחיתה הימית המשוריינת שהתבצעה על ידי צה"ל בחוף ראס זעפרנה שבמפרץ סואץ , ב-9 ספטמבר 1969 (מבצע "רביב").

משנודע לנשיא מצרים , גמאל עבד אל נאצר, מהו היקף פעולת הנחיתה הישראלית והמבצע המקדים לה (הטבעת ספינות טורפדו בצפון מפרץ סואץ על ידי הקומנדו הימי הישראלי-מבצע "אסקורט") , הוא הדיח את צמרת הפיקוד הצבאי המצרי, ובכלל זה את הרמטכ"ל, גנרל אחמד איסמעיל עלי , את מפקד חיל הים פואד אבו ד"יכרי ואת מפקד זירת ים סוף.

במקומו של אבו-ד"יכרי מונה כמפקד חיל הים, סגנו האדמירל מחמוד עבד אל-רחמן פהמי. האחרון שרד בתפקידו עד השבוע האחרון של חודש אוקטובר 1972 עת הודח על ידי הנשיא סאדאת יחד עם שר המלחמה הגנרל צאדק. למשרת מפקד חיל הים המצרי, מינה סאדאת שוב את אדמירל אבו-ד"יכרי. קצת פחות משנה , הייתה תקופת הזמן שעמדה לאדמירל אבו-ד"יכרי להכין את חיל הים המצרי לקראת מלחמת אוקטובר 1973 ולפקד עליו במהלכה. יד ימינו במהלך תקופה זו , היה מי ששימש כראש המבצעים של חיל הים, אדמירל אשרף רפעת , שלימים החליף אותו בתפקיד מפקד חיל הים המצרי בשנת 1976.

פואד אבו-ד"יכרי, כמו גם צמרת מפקדי חיל הים המצרי במהלך המלחמה , הרבו להעלות על נס את פועלו והישגיו של חיל הים המצרי במהלך מלחמת אוקט' 73. התבטאויותיו של אבו-ד"יכרי , אודות המלחמה, אותרו על ידי עורך מסמך זה , לפחות בשתי הזדמנויות שונות:

- דברי סיכום שלו על המלחמה בכנס שנערך בתאריך 11 דצמבר 1973, כחודשיים לאחר המלחמה.
- בהרצאה , שהוא נשא על מלחמת אוקטובר 73, בסימפוזיון שהתקיים בקהיר בתאריכים 27-31 אוקטובר 1975.

בהשוואה שנעשתה, לא נמצא באופן כללי שוני מהותי בין הדברים שנאמרו על ידו בדצמבר 73 לאלו שנאמרו באוקטובר 75. יחד עם זאת , ניכר כי הרצאתו בשנת 1975, הינה מטבע הדברים, עדכנית יותר ובחלקה מעט יותר ממוקדת , כנראה בשל פרק הזמן שחלף ואולי גם בשל הסרת החיסיון מחלק מהדברים. כמו כן בהרצאה, בהשוואה לדברי הסיכום בשנת 73, הוא עומד (יתכן ובדיעבד) על עקרונות והנחות יסוד, ברמה האסטרטגית והאופרטיבית , שהשפיעו על התכנון והביצוע של חיל הים המצרי במלחמת אוקטובר.

הגם שחלק מהנושאים שנסקרו על ידי האדמירל אבו-ד״יכרי, משקפים את ראייתו הסובייקטיבית, הרי שיש חשיבות, ולו לצורך המחקר ההיסטורי, להציג ולהביא את הדברים כמות שהם. עורך המסמך , מתוקף היכרותו הצנועה את מסד הנתונים והעובדות, עשה כמיטב יכולתו להשלים את היריעה בסיכום של המסמך ובגוף המסמך באמצעות מספר הערות שוליים שהוסיף .

מאחר וההרצאה של אבו-ד״יכרי מאוקטובר 75 עדכנית יותר מדברי הסיכום שלו מסוף 73 , הרי שמסמך זה יתמקד בהרצאה זו כבסיס . ככל שישנם שינויים השמטות או תוספות בהשוואה לסכום שלו מדצמבר 73, הרי שהדברים יצוינו בהערות שוליים ו/או בפרק הסכום של המסמך.

הרצאתו של אבו-ד״יכרי בסימפוזיון באוקטובר 75, ניתנה באנגלית ואני מצרף אותה בשלמותה בשפת המקור. דברי הסיכום שלו מדצמבר 73, תורגמו מערבית ולצערי איכות הנייר עליו הודפס התרגום , הינה ירודה ביותר ולכן נמנעתי מלצרף את התרגום מערבית.

קווים נוספים לדמותו של פואד אבו-ד״יכרי. ראשית , יצוין כי במרבית המקומות שמו הינו <u>פואד מוחמד ד״יכרי.</u> ובחלק קטן יותר הוא מופיע תחת השם <u>פואד אבו-ד״יכרי</u> , כמו למשל בכותרת של הרצאתו מאוקטובר 1975 שתנותח במסמך זה. מטעם זה החליט עורך המסמך להשתמש בשם : <u>אבו-ד״יכרי</u> למרות שיש להניח כי השם הנכון הינו ד״יכרי.

שנית, אבו-ד״יכרי נולד בשנת 1923 באל-עריש. בשנת 1965 סיים את האקדמיה הצבאית הגבוהה בקהיר ועם בני מחזורו נמנו גם מוחמד עבד אל-ע׳ני אל-גמסי ואחמד איסמעיל עלי. לימים לקראת ובמהלך מלחמת יוה״כ יעבוד בצמוד עם שניהם. אל-גמסי כראש אגף המבצעים במטכ״ל המצרי ואחמד איסמעיל עלי כשר המלחמה.

שלישית, אבו ד״יכרי נחשב כאחד ממפקדי הצי המוערכים במצרים. בהקשר זה יצוין כי בעשור האחרון נקלטו בחיל הים המצרי ארבע קורבטות טילים חדישות מדגם ״אמבסדור , מתוצרת ארה״ב. ארבעת הספינות קיבלו שמות המנציחות של ארבעה מפקדי חיל הים נערצים. הראשונה על שמו של סולימאן עיזת (שעל שמו גם נקרא שם הדגם המצרי של הקורבטה). הקורבטה השנייה קיבלה את שמו של פואד ד״יכרי , נשוא מסמך זה. הקורבטות השלישית והרביעית קיבלו את השמות של האדמירלים מוחמד פהמי ושל עלי גאד בהתאמה.

<u>הערה טכנית</u>

על מנת להמחיש חלק מהדברים, הירשה לעצמו עורך המסמך לצרף עזרים ויזואליים (תצלומים ותרשימים וכד׳) בקטעים הרלוונטיים בגוף הסקירה וכנסח בסוף המסמך.

הרצאה באנגלית של אדמירל פואד אבו-ד'יכרי בסימפוזיון בקהיר בשנת 1975
על תפקיד הכוחות הימים במלחמת אוקטובר 1973

תרגום חופשי ועריכה: גואטה שלמה

הנוסח באנגלית מופיע בעמודים 109-118 באוגדן הסימפוזיון[1]

מאת : אדמירל FOUAD ABU ZIKRI מפקד כוחות חיל הים המצרי (במלחמת אוקטובר)

אדוני היו"ר, גבירותיי ורבותיי

למרות שמבצעי אוקטובר היו הסיבוב הרביעי בין הכוחות המזוינים המצריים לישראל, זה היה למעשה הראשון בו כוחות הצבא המצרי, וכתוצאה מכך כוחות הצבא, קיבלו את ההזדמנות בפועל להילחם על פי שיטה מדעית מושכלת.

לפיכך, יש לראות במבצע אוקטובר כבסיס הניסוי האמיתי לצבאיות של המצרים שממנו ניתן להסיק מסקנות ותוך השוואה בין יכולות מצריות וישראליות עם כלי הנשק השונים שלהם.

אין ספק כי הפעולות בסבבים הקודמים היו בעיקרן טקטיות, שהושגו במהלך סבבי בליצקריג ובאמצעים המוגבלים שהיו זמינים באותה תקופה. בהתאם, הם לא השיגו תוצאות חשובות המאפשרים ניתוחים או מחקרים.

בשנת 1956 נעשו המאמצים העיקריים (של המצרים) נגד צי הבריטים והצרפתים. פעולות הים היו תלויות בעיקרם בתעוזה והקרבה עצמית יותר מאשר ביכולות הלחימה של היחידות הימיות.

בשנת 1967 לא הוטלו על חיל הים המצרי משימות התקפיות למרות זמינותן של יחידות קרביות פוטנציאליות אפקטיביות כמו צוללות, משחתות וספינות טילים. תפקידו העיקרי של חיל הים היה להגן על החופים והנמלים; ולבצע את המטרה הפוליטית של השליטה על הניווט (והתנועה הימית) בפתח מפרץ עקבה (מתכוון להסגר במיצרי טיראן) מתוך הנחה שלא יתכן שפעולה צבאית תתבצע שם. לפיכך, לא הייתה קיימת יוזמה של פעילות ימית שם (מצד חיל הים המצרי).[2]

כתוצאה מכך, הושם דגש מיוחד על ריכוז כוח ימי מאוזן באזור זה, שנועד לשרת את ההחלטה פוליטית (בדבר סגירת מיצרי טיראן), משום שמספר מדינות ימיות הודיעו שהן תפרוצנה למפרץ עקבה ע"י שימוש בכוח ובכך למעשה תשבורנה את ההגבלות שהוטלו ע"י מצרים.
כוחות חיל הים שלנו ביצעו משימה קשה זו ביעילות רבה ביותר והייתה להם שליטה מלאה על אזור המפרץ.

זה עשוי לשפוך מעט אור על הטענה בתעמולה הישראלית כי ישראל הצליחה באמצעות תוכנית מתוחכמת לפתות את היחידות הימיות לים האדום כדי לאלץ אותן לצאת מהים התיכון. יש לציין כי הפעולה היחידה שביצעה ישראל - מלבד ההטבעה של הספינה האמריקאית "ליברטי ", הייתה הפשיטה על נמל אלכסנדריה על ידי אנשי צפרדע. כולנו יודעים על הכישלון המלא של אותה פעולה. אפילו לא יחידת חיל הים אחת ניזוקה בעוד שכל אנשי הצפרדע נלכדו והצוללת של האויב נפגעה מהתקיפה הקטלנית עליה [3].

---

[1] למען שלמות היריעה, מצורף , כאמור, הנוסח המלא באנגלית של ההרצאה , כנספח/תוספת למסמך זה.

[2] ברמת העובדות טיעוניו והסבריו של אבו-ד'יכרי , בהקשר לאי העשייה של חיל הים המצרי במלחמת יוני 67, הינם תמוהים . מדוע אם כן, מפקד חיל הים במלחמת יוני סיים את תפקידו מייד בסיומה ? יש לציין כי, בין השנים 1957-1967 הצטייד חיל הים המצרי בכלי שייט רבים מקו ראשון , כמו משחתות, ספינות טילים וצוללות, מתוצרת הגוש המזרחי שהקנו לו יתרון משמעותי במאזן הכוחות הימי והעניקו לו יכולות התקפיות מול החוף הישראלי ונגד תנועת השייט לישראל. הדעת נותנת שכן היו לחיל הים המצרי משימות התקפיות , אולם נראה כי בשעות הראשונות של המלחמה , נאלץ חיל הים המצרי לוותר על תכנוניו ההתקפיים לאור השמדת חיל האוויר המצרי וההבנה כי ספינות חיל הים לא יזכו למטריית הגנה אווירית.

[3] בפועל, הצוללת הישראלית "תנין" הצליחה לחמוק וחזרה בשלום עם ציוותה לנמל חיפה , אולם ששת אנשי הצפרדע הישראלים, שהורדו מהצוללת במבואות נמל אלכסנדריה , נלכדו ונפלו בשבי המצרי. מעניין שבהרצאה זו אין אבו-ד'יכרי מזכיר את "האגדה האורבנית" , שמצאה לה אחיזה בקרב חלק מקצונת הצי המצרי, לפיה ספינה נגד צוללות מצרית הטביעה את הצוללת הישראלית "דקר".

מאידך, בישראל האמינו כי הצוללות שלנו עוסקות בפעולות מול הנמלים שלהם. הם אפילו דמיינו שהם התגלו, הותקפו ושקעו. במציאות, לא היו לנו תוכניות של הצוללות שלנו לעסוק בפעילות מול חופי ישראל.[4]

טביעתה של משחתת הפיקוד (הדגל) של ישראל "אילת" לאחר הפסקת האש בשנת 1967 , באופן כה מושלם על ידי טילים ימיים מונחים למרות התנאים הצבאיים באותה תקופה, הוכיחה ללא ספק כי כוחות חיל הים במצרים נהנו מיעילות קרבית גבוהה. טביעת "אילת" לא הייתה רק קרב ימי בין יחידות מצריות וישראליות, היא ייצגה אירוע ימי שזעזע את החוגים הצבאיים ברמה המקומית והבינלאומית. במישור הבינלאומי התברר כי טילי הים-ים , שלא היו קיימים בשום מדינה מערבית [5], הפכו לכלי נשק יעיל עם השלכות משמעותיות על תוצאות של קרבות ימיים, עד כדי הפיכתם לאיום בולט נגד יחידות חיל הים החזקות ביותר, כאשר - כיחידות הלם (אולי מחץ) - הן היו מחוץ לטווח האש של תותחי המטרה המותקפת .

נוסף לכך , יש לציין את דיוק הפגיעה של הטילים הללו ביעדים שלהם. התוצאה הייתה שנגרמה מהפכה גדולה שמוטטה את יחסי הכוחות שהיו מקובלים במשך זמן רב ושינתה את החישובים הטקטיים והתפעוליים המקובלים. ברמה המקומית, טביעת "אילת" הייתה לקח קשה עבור ישראל שהבינה כי כוחות חיל הים המצרי ,לאחר הפסקת האש , היו בעלות יכולות ופוטנציאל שלא נוצלו במהלך אותו סבב (של יוני 67) שיכולים להציב את ישראל במצב קריטי/נחות ביותר, במידה ויתחדשו שוב פעולות איבה.

לכן, 21 באוקטובר , על פי דברי גורמים רשמיים הישראלים, היה יום שחור בתולדות חיל הים הישראלי. בהתאם, לאור האובדן ; בכוח האדם שנגרם לחיל הים הישראלי והשתקפותו במורל של הלוחמים בספינות, ישראל החלה לשים לב באופן מוגבר לכוחותיה הימיים במקום להתרכז רק בכוחות האוויר והכוחות המשוריינים שלה.

טביעת ה- "אילת" סימנה גם את תחילתה של מלחמת ההתשה, שלאחריה התרחש האירוע המפואר של חציית התעלה ב- 6 באוקטובר. במלחמת ההתשה באו לידי ביטוי, מצד חיל הים המצרי, מבצעים שמעולם לא נרשמו בהיסטוריה, בהם פשטו אנשי הצפרדע המצריים ארבע פעמים ברציפות על נמל אילת בתעוזה רבה, והביאו לאובדן גדול לאויב באנשים ובכלי שייט. משחתות מצריות הפציצו את יעדי החוף של האויב מבלי שסבלו נזק למרות התערבות אווירית רציפה במשך שלוש שעות ברציפות. היו עוד פעולות אחרות, אך עדיין לא הגיע הזמן לחשוף אותן[6].

אין ספק כי ההתרחשויות הללו היו הפעולות הראשונות בהן חיל הים המצרי והישראלי התעמתו פנים מול פנים. לפיכך, הניתוחים והלקחים של אירועי מלחמת ההתשה בזירה הימית, אפשרו לנו להעריך את היכולות שלנו ואת היכולות של האויב ומאפייני תגובתו. כל אלה היו בין האלמנטים החשובים ביותר שנלקחו בחשבון בעת תכנון המבצעים ההתקפיים של מלחמת אוקטובר 1973. כמו כן, עקבנו באופן צמוד אחר ההתפתחויות בצי הישראלי, ובהיערכות הצי הישראלי ובחנו את אופי זירת המבצעים באופן כללי. החזון שלנו לגבי צורות הפעילות בשלב הבא התבסס על היסודות האסטרטגיים וההפעלתיים הבאים:

- **<u>ראשית:</u> הצורך לרכז את מאמצינו העיקריים לסייע ולשתף פעולה עם פעולות הלחימה של כוחות היבשה שלנו , מכיוון שהם הכוח העיקרי שיכול לשחרר את שטחינו ולהשיג ניצחון. כזה**

---

[4] אכן הייתה הערכה מוצדקת , של חיל הים הישראלי , בדבר פעילות צוללות מצריות מערבית לחופי ישראל. לפחות במקרה אחד , במהלך מלחמת ששת הימים, אותרה בוודאות על ידי הפריגטה אח"י "חיפה" , מערבית לחופי ישראל, צוללת מצרית זו הותקפה ונפגעה ככל הנראה אך הצליחה לחזור לאלכסנדריה.

[5] בריה"מ, אחרי מלחמת העולם השנייה הובילה את פיתוח מערכות טילים ימיות ובכלל זה את טיל הים-ים "סטיקס" (p-15) שהותקן על ספינות מדגם "קומאר" וספינות מדגם "אוסה". לראשונה נעשה בהם שימוש נגד המשחתת אילת. לאחר מכן בשנת 1970 נגד ספינת דייג ישראלית "אורית" ובסוף שנת 1971 על ידי ההודים נגד הפקיסטנים.

[6] מלחמת ההתשה , גם בצד המצרי וגם בצד הישראלי הביאה לידי ביטוי עשייה ימית מרובה ומוצלחת בהתאמה לכל אחד מהצדדים . זאת, בהשוואה לחוסר האפקטיביות של שני חילות הים במלחמת ששת הימים. מרבית הפעולות של חיל הים המצרי שהוא מתאר בפסקה זו , התבצעו דווקא בימיו של מחליפו, האדמירל פהמי. המדובר על פעולות כגון , מבצעי חדירה וחבלה של אנשי הצפרדע בנמל אילת וכן הפגזת בסיסי צבא ישראליים בחופי רומאני בצפון סיני על ידי זוג משחתות מדגם "סקורי משופר".

הוא העיקרון של התפיסה האסטרטגית המצרית. שיתוף פעולה זה יכול להיות בצורה של תקיפות אש מיחידות הארטילריה והחוף ויחידות קלות של חיל הים[7] במהלך ההכנות של הסיוע באש ובשלבי הפעילות השונים במרחב החזית הצפונית והדרומית ובתיאום קרוב של תזמונים שיפזרו את מאמץ האויב ואת תגובתו נגד הכוחות המופקדים על המשימות הללו.

למעשה הצלחנו להפתיע את האויב על ידי מקורות ירי חדשים שהוא לא ציפה. זה הושג על ידי הכנת ספינות חמושות בטילי קרקע-קרקע (רקטות קטיושה)[8] שביצעו פשיטות בשיטה ששילבה פעולה מהירה ותמרון, יחד עם יכולת ירי חזקה. מערכת זו הייתה אמורה להחליף את אש התותחים הכבדים של המשחתות. כוחות חיל הים - במסגרת הקשר והתיאום סייעו לכוחות היבשה לאבטח את אגפיו מכיוון הים ולהתנגד ולמנוע כוחות הנחיתה הימיים של האויב.

❖ **<u>שנית</u> :כוחות הצבא היו צריכים להתרכז בביצוע משימה אסטרטגית שתשפיע על האויב. באמצעות ניתוח תוצאות הסבבים הקודמים ובאמצעות מחקרים מבצעיים והערכה אסטרטגית של זירת המבצעים; תוך הדגשה וחידוד של נקודות החוזק והחולשה שלנו כמו גם של האויב; הצלחנו לגבש את המשימה המתאימה ביותר עבור כוחות הצי המצרי, אשר הייתה ליירט את נתיבי הים בים התיכון ובים סוף. חיל הים המצרי הצליח לבצע משימה זו בדרך מפתיעה. היסודות הבולטים ביותר להשגת משימה זו היו:**

(א) האויב היה רגיל לקרבות הימים בינינו בעלי אופי מקומי מוגבל המתרחש רק באזורים הקרובים, בקרבת החופים.

(ב) ישראל תלויה בנתיבי הים העוברים באזורים שניתן לשלוט עליהם ובדרך זו לתכנן ולממש יירוט באותם נתיבי שייט.

(ג) ישראל תלויה בעיקר בהובלה ימית בכדי לספק לה ציוד וחומרים אסטרטגיים, שהעיקרי שבהם הוא נפט ,שאין אותו כמשאב מקומי בישראל.

(ד) העומק האסטרטגי של האומה הערבית , מציע אפשרויות מצוינות לחיל הים המצרי לריכוז (פריסה והיערכות) ותדלוק. אלו עמדות מובחרות לשליטה מרוחקת מטווח האש של יחידות חיל הים הישראלי וחיל האוויר , המהווים איום ישיר על יחידותינו בזירת הלחימה דבר המאפשר פעילות מתאימה ליירוט נתיבי הים של האויב. כתוצאה מכך , הגענו למסקנה כי משחתות הן היחידות המתאימות ביותר לפעול באזורים מרוחקים אלה , שבהם תנאי הפעולה היו מתאימים להם ויכולתם להישאר בים במשך תקופות ממושכות שיאפשרו ניצול מיטבי לביצוע משימה זו.

(ה) האזורים הסמוכים לטווחי ההגנה של האויב , ניתן לנצל אותם ליירט נתיבי שייט כמו הכניסה למפרץ סואץ , מתאימים לשימוש במוקשים ימיים שמהווים כלי נשק מסוכן ויעיל במיוחד , אם משתמשים בהם במדויק נגד אויב, <u>שאין לו את האמצעים להיפטר מהם</u>[9].

(ו) משימה זו ניתנת לביצוע במסגרת החוק הבינלאומי המאפשר זכות יירוט ובדיקה בים כדי למנוע אספקת חומרים אסטרטגיים לאויב. כתוצאה מכך, כוחותינו לא יפריעו לזכויות הלגיטימיות של מדינות שכנות הפעולות והנוכחות בזירת המבצעים (בזירת הלחימה).

---

[7] כאן הוא מתכוון לירי מספינות קלות ומהירות של טילי ים-ים ורקטות בלתי מונחות לעבר יעדים בחוף הישראלי.

[8] כאן הוא מתכוון לשיפורי אמל"ח שבוצעו על ידי חיל הים המצרי , לפני מלחמת אוקטובר, בשנים 72-73, עת הוסבו ספינות טורפדו לספינות שהותקנה בהן כוורת של רקטות בת 40 קנים של רקטות 122 מ"מ. התקנות אלה התבצעו באלכסנדריה ע"ג סט"רים מדגם פ-183 (כוורת אחת בירכתיים) וע"ג סט"רים שרשן (2 כוורות משני צדי הגשר). בזירת ים סוף התבצעה התקנה מאולתרת של קני רקטות ע"ג סט"רים כ-123, ספינת משמר ברטרם והתקנה אד הוק של קני רקטות 240 מ"מ ב-סט"רים מדגם פ-183. בשל שיקולי עריכה מובאים בסוף הסקירה תמונות מייצגות של כלי שייט שהם התבצעה התקנה של רקטות לפני המלחמה.

[9] עובדתית הוא צודק בנקודה זו. באותה עת, לא היו לחיל הים הישראלי היכולות להתמודד עם איומים של מוקשים ימיים. אולם כפי שנראה בדברי הסיכום, גם להם עצמם הייתה יכולת מוגבלת , לאחר המלחמה לטהר את שדה המוקשים, שהם עצמם זרעו.

באופן טבעי, בטרם החלה הפעילות המלחמתית, היה צורך לבצע שינויי היערכות ותגבור של הכוחות הימיים , ממקום היערכותם הקבוע ולטווחים של מעל אלפי ק"מ מהמרחב הטקטי . דבר שהיו לו השפעות על הבלבול וההפתעה שבה היה נתון האויב. דוקטרינת הביטחון הישראלית עתידה לקבל מכה אנושה בכך שלחיל הים המצרי הייתה שליטה מוחלטת על התנועה הימית דרך מיצר באב אל מנדב ומפרץ סואץ. הדוקטרינה הישראלית התבססה על הנוכחות של ישראל בשארם א-שייח והשליטה על התנועה של אוניות דרך מיצר טיראן . יחד עם זאת, היה בטוח שישראל לא תוכל לנקוט בפעולה כלשהי לשבירת המצור הזה[10].

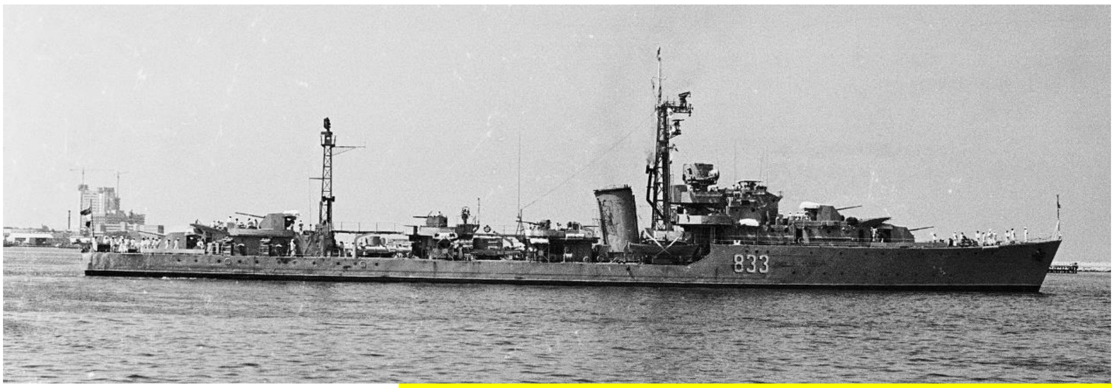

אחת משתי המשחתות שביצעו את ההסגר הימי בדרום הים האדום

2 צוללות מדגם זה ביצעו לסירוגין הסגר ימי במרכז הים האדום.

[10] הנחת העבודה הזו התבססה על כך שפעילות ההסגר בדרום הים האדום , באמצעות כלי שייט שטח, הינה מחוץ לטווחי הפעולה של מטוסי חיל האוויר הישראל . כמו כן בזירה זו עדיין לא הייתה היערכות של ספינות טילים ישראליות שהיו עלולות לטפל בכלי השטח. במרכז הים האדום תוכנן ההסגר להתבצע על ידי צוללות שממילא אינן חשופות לתקיפה אווירית של ישראל. בפועל , הנחת העבודה בעניין הפגיעה בספינות השטח בדרום הים האדום, כמעט והייתה קורסת אילולא הנחייה שניתנה בזמן אמת על ידי הדרג המדיני (ראה אצל שמעון גולן "מלחמה ביום הכיפורים" , עמודים 1191-1192)

ההסגר הימי שהצי המצרי ביצע במרכז ובדרום הים האדום

בים התיכון , לעומת זאת, הייתה יותר מנקודת שליטה אחת לכיוונים שונים. מחקר נתיבי המים מישראל ואליה כמו גם מחקר על הפוטנציאל של חיל הים והאוויר הישראלי הראו כי מתאים להשתמש בצוללות מצריות במזרח הים התיכון, בגלל היכולת להישאר באזורים אלה לתקופות ארוכות ולפעול בסודיות. [11]

<u>שלישית</u>: הערכנו שמבחינת ההגנה העצמית שלנו , עלינו להבטיח אמצעי מיגון מספיקים לנמלים הראשיים כדי למנוע מהאויב התערבות כלשהי באזור זה. האיום הראשון היה של הצוללות [12], שיכולים להנחית מסתננים וחבלנים; כמו גם יחידות חיל הים ההתקפיות וכלי הסוחר שלהם ליד כניסת הנמלים.

---

[11] בכלי שייט שטח נעשה שימוש במרכז הים התיכון על ידי משחתת ו/או שולת מוקשים שנערכו בנמל לובי. בהנחה שהם מחוץ לטווחי הפעולה של מטוסי תקיפה ישראליים. בפועל, לאחר שהפסקת האש נכנסה לתוקפה ולאחר שהובררר כי ספינות הטילים המצריות מסתגרות בנמליהן. הפעיל חיל הים סיורים עד מרכז הים התיכון להגנה על השייט החיוני לישראל. או אז, התחוור למצרים כי ספינות טילים ישראליות פועלות בקרבת האי מלטה. משכך הוחלט על ידם להפסיק את פעילות הכלים ולהחזירם לנמל הלובי. עוד יצוין כי בדברי הסיכום שלו על המלחמה , שניתנו על ידו בדצמבר 1973, הוא מזכיר את השימוש בצוללות שעשה חיל הים המצרי במזרח הים התיכון תוך שהוא מתפאר כי הוטבעו ספינות של האויב על ידי הצוללות שלהם בים התיכון. בפועל לא נפגעה כל אניה ישראלית או בשירות ישראל בים התיכון. בקרבת אלכסנדריה נפגעו שתי אוניות סוחר יווניות ואפשרי שהן נפגעו מהצוללות המצריות

[12] נראה שחיל הים המצרי היה נתון עדיין בחוויה של חדירת הקומנדו הימי הישראלי באמצעות צוללת לנמל אלכסנדריה במלחמת ששת הימים. אילו הייתה לחיל הים המצרי תמונת מודיעין עדכנית , הרי שהיה מתחוור להם כי לקראת מלחמת אוקטובר , איום של צוללות ישראליות בים התיכון לא היה ריאלי.

האיום השני , היה ספינות האויב המזוינות שיכולות להפגיז את הנמלים ולתקוף ספינות סוחר ויחידות חיל הים. נערך מחקר על כל ההסתברויות הללו ובנוסף לאזורים דרכם היה על האויב לעבור או היכן יכול היה להישאר. התוכנית ההכרחית להעצמת הפעולה הימית המצרית באזורים אלה נערכה. במקביל, התחזקו האמצעים לגילוי צוללות אויב ותקיפתם על ידי יחידות אנטי-צוללות מצריות. התרכזנו בשימוש במסוקים לחיפוש באזורים רחוקים ובמועדים שונים. החישובים שבוצעו לגבי יעילות פעולות החיפוש אחר צוללות באזור הצביעו על כך ששיעורי ההסתברות היו גבוהים ומרגיעים.[13]

באשר להגנה מפני כלי שייט שטח, תוגברו נקודות התצפית החזותית הטכנית (מתכוון למכשירי מכ"ם) והחזותית; התותחנים והטילים החופיים הקבועים הופעלו , בנוסף לשימוש ביחידות הטילים הימיים (ספינות טילים) ,כדי ליירט את יחידות חיל הים של האויב ולהשמידם למקרה שהם מחוץ לטווח האש של ההגנה הנייחת. מכיוון שהיה צפוי שהאויב ינסה לפתות את יחידותינו למארבים שהוקמו מראש, תכננו את פעולותינו בצורה של מארבים נגדים בהם נשתמש בשיגורי הטילים שיופנו לפי המידע של החוף / תצפית נקודות ומקורות מידע שונים.

באשר למרחב הימי בתוך הנמלים , התבצעה שמירה קפדנית לכל אורך שעות היום והלילה עם מערכת ההגנה שלהם, המעניקה כיסוי קבוע על ידי שימוש במטעני נפץ נגד אנשי צפרדע, ובכך מקשה מאוד , עד כדי בלתי אפשרית, על חדירתם ויציאתם.

על פי מחקרנו על האויב, יכולותיו הפוטנציאליות העדכניות , ספינות הטילים שלו, תובלת גייסות שלו, צוללות וספינות משמר קלות, בנוסף ליכולת כיסוי אוויר חשובה, הסקנו כי כל האלמנטים הללו יאפשרו לאויב לבצע את המשימות הבאות:

1. **אבטחת נתיבי הים שלו בים התיכון ובים סוף, במיוחד כיוון שהמיקום הגאוגרפי של ישראל מחייב אותה להסתמך בעיקר על אספקת בדרך הים, ובמיוחד באשר לצרכי הנפט שלה.**

2. **להגן על קו החוף שלהם ולמנוע מכוחותינו להפציץ/להפגיז את יעדים צבאיים/ביטחוניים שלהם ואת יעדיהם החיוניים הפרוסים לאורך החוף.**

3. **להכות את נמלינו העיקריים ולמנוע הגעת אספקה במיוחד במהלך ימי הקרב.**

4. **ליזום ולבצע פעולות מיוחדות מאחורי הקווים של כוחותינו במטרה לשבש את עמדותינו ולבלבל את המפקדות שלנו.**

אם נסקור את האירועים הקשורים למלחמת אוקטובר , בזירה הימית, הרי שניתן להעריך ולתאר את תוצאות פעולותינו כמו גם זו של האויב, בעובדות הבולטות הבאות :

1. **כוחותינו הפציצו את ריכוזי האויב בחוף, בחזית רחבה, במהלך היום הראשון למבצעים, ותמכו בכוחות היבשה שלנו על ידי ירי כבד, מהים ומארטילריה החוף - בראס בירון , מזרחית לפורט סעיד, ראס סודר , שארם א-שייח וראס מוחמד . יעדים אלה הופגזו ביום הפעילות הראשון בנוסף להשתתפות בסיוע באש באזור עין מוסא, ראס מסלה ומזרח לפורט סעיד. ההפגזות הללו חזרו על עצמן בשאר שלבי וימי הלחימה.**

2. **התאפשרה ביעילות חסימת נתיבי השייט כפי שתוכננה. אף ספינה לא הצליחה להיכנס לנמל אילת או לצאת ממנו עד שנחתמו הסכמי ההפרדה. הכמות הממוצעת של ספינות הנכנסות והיוצאות לנמלי הים התיכון הצטמצמה ל 12% בהשוואה לכמות הממוצעת הנורמלית.**

3. **האויב לא הצליח לגעת בביטחון וחופש התנועה לנמלים העיקריים שלנו, במיוחד באלכסנדריה וספגה. כניסות ויציאות לנמלים אלה המשיכו לפעול כרגיל ובאותה יכולת אם לא יותר; לדוגמה, אוניות נכנסות ויוצאות אלכסנדריה וממנה ב -3 באוקטובר היו 10, ואילו ב -17 באוקטובר היו 21 אוניות.**

[13] כאמור, הפעילות נגד צוללות שיקפה הערכת יתר של המודיעין הימי המצרי ביחס לאיום הצוללות הישראליות באותה עת.

אנו (לדברי אבו-ד'יכרי) מבינים בבירור , דרך עיון בתוצאות שהושגו על ידי האויב במהלך פעולות אוקטובר , כי הצי הישראלי לא הצליח לבצע את משימותיו או שהמפקדה שלו שגתה ולא העבירה לו הנחיות ברורות לביצוע משימותיו העיקריות. יתכן שההסבר האחרון , הוא ההסבר הסביר ביותר מכיוון שכל המחקרים מצביעים על כך שישראל לא העריכה נכון את התפקיד האמיתי שיכול היה לנהל ולממש חיל הים המצרי, באותה דרך בה פיקוד הצבא הישראלי לא העריך נכון את יכולתו של הצבא המצרי לחצות את התעלה[14] .

לדברי אדמירל אבו ד'יכרי (ההדגשה במקור) : <u>אולי הנקודות החשובות ביותר שיש להזכיר בקשר זה הן כדלהלן:</u>

1. **הנחת מוקשים במים בצד הקרוב לאויב בכניסה למפרץ סואץ לפני[15] תחילת הפעולות על ידי כוח משימה ימי שהורכב ממספר יחידות. למרות זאת, האויב לא הבחין בפעילות זו. משימה זו חזרה על עצמה מספר פעמים במהלך המלחמה ללא כל התערבות מצד האויב, למעט האחרונה ב -19 באוקטובר[16]. [17]**

[14] הוא מתכוון לכך שחיל הים הישראלי לא העריך נכון את פעולותיו הצפויות של חיל הים המצרי והופתע מהן באותה מידה כמו שהצבא הישראלי הופתע מיכולותיו של הצבא המצרי לחצות את תעלת סואץ. מבחינה זו , ובראייה אובייקטיבית, ניתן לקבוע שפעילות חיל הים המצרי במלחמת אוק' לא הפתיעה את חיל הים הישראלי למעט בשני נושאים עליהם נעמוד בהמשך. מאידך כפי שיצוין בדברי הסיכום של המסמך, דווקא חיל הים המצרי הופתע בכמה תחומים מחיל הים הישראלי.

[15] כאן בהרצאה זו , של אדמירל ד'יכרי , וכן בסרטון הסברה שהוכן על ידי חיל הים המצרי על מלחמת אוקטובר , עולה נתון מעניין לפיו, פעולת המיקוש הימי בדרום מפרץ סואץ התבצעה לפני פרוץ פעולות האיבה , כלומר לפני ה-6 באוקטובר. נושא זה טעון בדיקה נוספת שכן הטלת מוקש ימי עם מנגנון הפעלה, הינה בלתי הפיכה. אולי הוא מתכוון כי מרחב המיקוש סומן על ידי מצופים על מנת שפעולת המיקוש ממש תהיה מהירה יותר ובנקודות שסומנו מראש. או שהוא מתכוון לפעילות מוקדמת בגזרת הביצוע לאיסוף מודיעין מוקדם והכרת הזירה שזרועה באיים ושרטונות וקשה לנווט. כאמור הנושא טעון עדיין בדיקה.

[16] פעילות זו של מיקוש ימי אכן לא נצפתה ולא הוערכה על ידי המודיעין וחיל הים הישראלי , מבעוד מועד , ולראשונה נודע על קיום שדה מוקשים ימיים כיומיים לאחר כניסת הפסקת האש לתוקפה כשמכלית בשירות ישראל ("סיריס") הפעילה 2 מוקשים רבי עוצמה במיצרי יובל כשהייתה בדרכה אל תוך מפרץ סואץ. תוך זמן קצר הכשיר חיל הים הישראלי נתיב שייט חלופי פנימי (מעבר המילאן) שדרכו נמשכה תנועת כלי השייט מ/אל מפרץ סואץ. כשנוכחו המצרים בשימוש שעושה ישראל במעבר הפנימי הם ניסו ללא הצלחה להשלים את המיקוש הימי על מנת לחסום גם מעבר זה. יצוין כי בדברי הסיכום שלו בדצמבר 73 מזכיר אבו-ד'יכרי את השימוש שעושה ישראל ב"מעבר פנימי צר".

במועד מאוחר יותר נפגעה (אך לא טבעה) מכלית נוספת בשירות ישראל בשם "סירניה", בתאריך 10 נובמבר 73, דרומית מערבית למעגן א-טור שבמפרץ סואץ, בעת שהפליגה בדרכה למסוף הדלק באילת. בדברי הסיכום שלו בדצמבר 1973, הוא מזכיר גם מארבי מוקשים באזור יתכן ובכך הוא מתכוון להטלה של מוקשים ימיים קלים יותר באזור א-טור באמצעות לוחמי קומנדו ימי שהיו ערוכים עם סירותיהם במספר מוקדים במפרץ סואץ.

[17] לא ברורה במדויק כוונתו בעניין פעילות המיקוש שהשתבשה ב-19 לאוקטובר. מבירור שנעשה עולה כי בליל 19/20 אוקטובר התבצעה פעילות התקפית של שייטת 13 בתוך נמל ע'רדקה שנועדה (ולא הצליחה) להשמיד סטי"ל קומאר בתוך הנמל. כמו כן התקיים באותו לילה מארב של זוג ספינות "דבור" דרומית מזרחית לאי שדואן. יתכן וכוח זה התגלה בתנועתו לנקודת המארב על ידי תחנת המכ"ם והתצפיות באי. בהנחה שכך, יתכן והמידע על נוכחות הכוח הישראלי בסמוך לאי שדואן הועבר למפקדת זירת ים סוף המצרית וזו החליטה לבטל את משימת המיקוש לאותו לילה . שכן התפתחות קרב בין מצרי לישראלי, היה בו כדי לשבש פעילות חשאית של מיקוש.

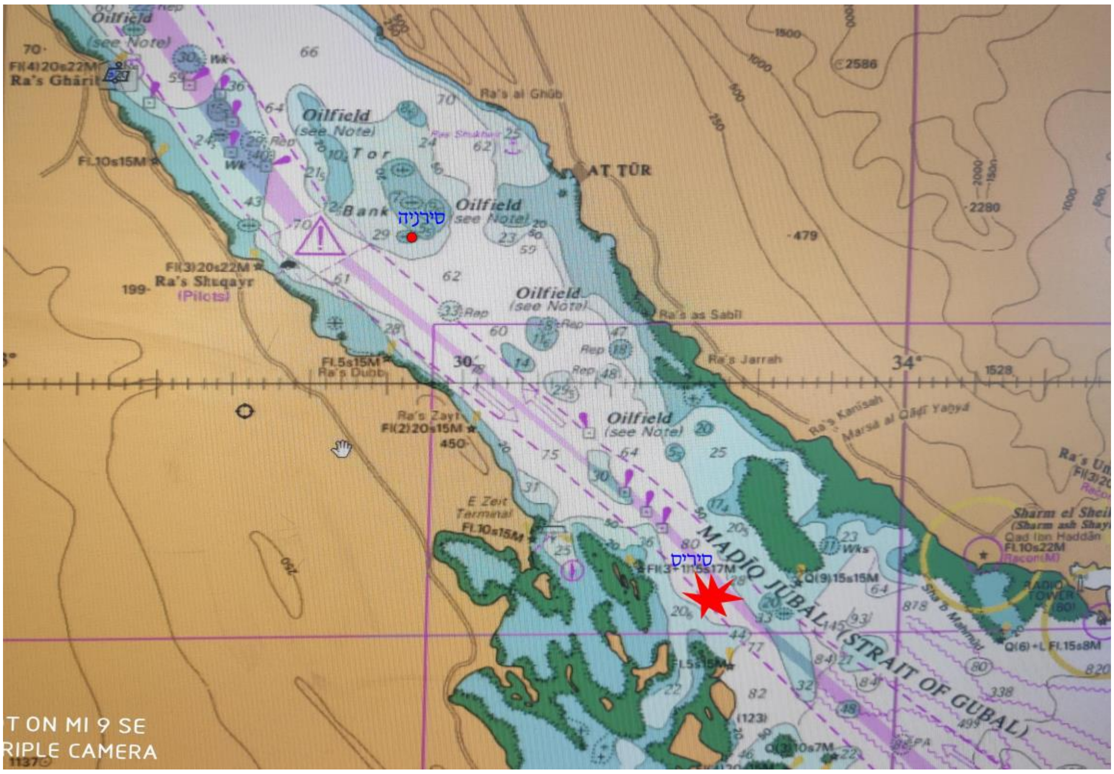

לעיל תרשים סכמתי על מיקום היפגעותן ממוקשים ימיים של המכליות בשירות ישראל -"סיריס" באמצע מיצרי יובל ו- ה"סירניה" דר'-מע' למעגן א-טור שבמפרץ סואץ.

2. יחידות חיל הים (המצרי) הפגיזו אזורים המרוחקים מבסיסיהם; הם לא יורטו על ידי יחידת של חיל הים (הישראלי). בין האזורים הללו היה שארם א-שייח אשר ישראל רואה בו כבסיס חשוב שנועד להבטיח את תנועת השייט דרך מיצר טיראן. ההפגזות חזרו על עצמן מספר פעמים על ידי טילים מונחים (טילי סטיקס[18]) ולא מונחים (רקטות קטיושה).

3. לדברי אבו-ד'יכרי, התוצאות מראות בפירוש כי חיל הים הישראלי לא היה יכול לבצע את משימותיו העיקריות שהוכרזו לעיתים קרובות על ידי מפקדי חיל הים שלו, אשר כללו שמירה על נתיבי התנועה הימית שלהם. זה מעלה שאלה: היכן היה הצי הישראלי כשמצרים יירטו את דרכי הים שלהם? במחקר שערך המכון הישראלי לאונרד דייוויס מאוניברסיטת ירושלים, נאמר כי : " האוניות הצבאיות של חיל הים המצרי, בנוסף למתקנים שהוענקו על ידי מדינות ערב באזור, אפשרו לחסום את מיצרי באב אל מנדב, וכי לישראל היו רק יחידות קלות בים האדום שלא הצליחו להסיר את המצור, וכן משום שהכוחות (של ישראל) שהיו ערוכים באזור זה , לא יכלו לפעול בים הגבוה; השינוי הבסיסי שחל בים סוף - וכישלונה של ישראל להרכיב כוח חיל הים באזור זה [19]- סלל את הדרך למצור של ישראל על ידי חיל הים המצרי במהלך מלחמת יום כיפור".

---

[18] שיגור טילי סטיקס עם 500 ק"ג חנ"ם , לעבר יעדים בחוף, הינו חלק מהדוקטרינה הסובייטית. יש להניח כי חיל הים המצרי גם התרשם מהאפקטיביות של ירי מהים לעבר יעדים בחוף, כאשר במלחמת הודו-פקיסטאן בסוף שנת 71, ביצע הצי ההודי ירי של טילי סטיקס מספינות אוסה , לעבר יעדי דלק בחוף קראצ'י בפקיסטאן. תצלום ספינות הטילים "קומאר" ו-"אוסה " ראה בנספח תמונות בסוף המסמך

[19] אמירתו זו של אדמירל אבו-ד'יכרי נובעת כנראה מחוסר מודעות שלו. מבלי להרחיב נציין כל חיל הים הישראלי הכין יכולת לפעול נגד ספינות ההסגר בדרום הים האדום אלא שהחלטת הדרג המדיני מנעה בזמן אמת את מימושה של יכולת זו. זאת ועוד חיל הים הישראלי צפה מראש את דרך הפעולה המצרית בהקשר להסגר ימי בים האדום והראיה , נבנו ספינות טילים מדגם

עם זאת, למרות כל התוצאות הבולטות הללו, התעמולה הישראלית והעיתונים הישראליים חזרו שוב ושוב כי חיל הים הישראלי הצליח לשתק את פעולת חיל הים המצרי וכי הפגיז יעדי חוף מאל-עלמין ועד דמיאטה.

האמת (אומר אבו-ד'יכרי) שצריך להזכיר שישראל נקטה בפעולות טקטיות קטנות במטרה להשיג יעדים תעמולתיים. ההפגזות התרחשו באזורים מרוחקים חסרי חשיבות חיונית, ולא נגרמו אבדות; יחידות חיל הים המצרי ביצעו את משימותיהן במהלך הפעילות המבצעית במלחמה, ביעילות, יירטו את יחידות האויב וגרמו להן אבדות כבדות שישראל לא הודיעה עליהן, למרות שיש עדויות קונקרטיות בשפע ובלתי מעורערות על השמדת מספר ספינות של אויב[20].

חיל הים המצרי דבק בעקרונות ובהנחות הבסיס המדעיים של הקרבות הימיים במהלך התכנון והביצוע של מבצעי אוקטובר.

לדוגמה, הוא ערך תוכנית הכוללת הפתעה והטעיית האויב. הוא גם דבק בעקרון של ריכוז מאמץ גדול והפעיל הרכבים של ספינות טילים וספינות ארטילריה (מתכוון לספינות מטל"רים) על מנת להבטיח שיתוף פעולה עם כוחות היבשה; הוא ניצל את המיקום הגאוגרפי ואת העומק האסטרטגי של האומה הערבית ואת נסיבות הזירה המבצעית כדי ליירט את דרכי התעבורה הימית של האויב [21];

הוא השתמש במוקשים כדי לשלוט באזורים מסוימים במטרה להפתיע את האויב המיישם את עקרון כלכלת הכוח (מתכוון לכך שישראל ניצלה בכוח את משאביה הכלכליים של מצרים במפרץ סואץ) על מנת ליצור נסיבות מתאימות יותר לכוחותינו כדי לאפשר להם למלא את תפקידם העיקרי.

מלחמת אוקטובר הייתה דוגמא למלחמה מקומית שעלולה לפרוץ בין שתי מדינות ברמות הגבוהות ביותר של טכנולוגיה ופיתוח. בכלי הנשק המעודכנים ביותר נעשה שימוש בכמויות חסרות תקדים. לפיכך, זהו, ויישאר לאורך זמן, נושא ללימוד, מחקר והערכה מחודשת על מנת ללמוד שיעורים מועילים, ברמה האסטרטגית, המבצעית או הטקטית.

הוכח כי סכסוך מזוין בנסיבות מלחמה מודרניות הוא ללא ספק קרב משולב על כל מרכיבי הכוחות המזוינים בהם כל מרכיב ממלא את תפקידו בתיאום ושיתוף פעולה מתמשך על פי תכנון מדעי המבטיח את השגת המטרה האסטרטגית של המדינה.

**ביחס ללחימה טקטית ימית, הטכנולוגיה המתקדמת עם כל מה שהעניקה לה מבחינת טילים וציוד לוחמה אלקטרונית, הביאה לשחזור המצב, לשינויו במהירות בנוסף להגדלת שטח הקרב.
הגורם האנושי לא איבד את חשיבותו, אם כי המלחמה התאפיינה בעיקר בשימוש בציוד משוכלל וטכנולוגיה מתקדמת. אנו יכולים אפילו לומר שחשיבותו של הגורם האנושי גדלה ותישאר מרכיב מכריע שעליו תהיה תלויה בעתיד הצלחת כל קרב.**

החייל המצרי הוכיח זאת באותה קרב היסטורי קטלני על ידי לחימתו ההרואית והמוסר הגבוה, הנובע מאמונתו באלוהים, ביטחונו במנהיגיו ויכולתו לתמרן במיומנות רבה ציוד וחימוש מתוחכמים,

ניכר שכוחות חיל הים המצריים תכננו את מלחמת אוקטובר 1973 על בסיס הנחות מדעיות. הם נלחמו בקרבות שלהם ביעילות ובמורל גבוה וניצלו היטב את מאמצי ההכנות הקשים שהכשירו אותם היטב לקראת המלחמה, וזה אפשר להם לבצע את כל משימותיהם בהצלחה.

סער-4 שנועדו לפריסה בזירת הים האדום. זוג ספינות ראשון (רשף וקשת) עמדו לצאת באמצע אוק' 73 למסע מסביב לאפריקה על מנת להתבסס בשארם א-שייח. פרוץ המלחמה דחה את הפלגתן ובסופו של דבר הם הגיעו לזירת ים סוף באפריל 1974 . זוג נוסף של באותה סידרה הגיע כעבור מספר שבועות. הגעת ספינות טילים ישראליות לזירת הים האדום שינו את מאזן הכוחות הימי בין חיל הים הישראלי לחיל הים המצרי.

[20] בניגוד לנטען על ידי אדמירל אבו-ד'יכרי , אף ספינה ישראלית לא הושמדה במהלך קרבות מלחמת יום הכיפורים. למעט כאמור אותה מכלית "סיריס" בשירות ישראל שנפגעה ממוקשים ימיים וטבעה במיצרי יובל. כמו כן, היו מספר ספינות "דבור" שנפגעו קלות והוחזרו לכשירות באופן מידי. ביחס לטענתו על השמדת ספינות קרב ישראליות כביכול, קרוב לוודאי שהוא מבסס את מסקנתו , על אותם טילים ימיים שננעלו על אמצעי ל"א ששוגרו על ידי הספינות הישראליות ו"גרמו" להשמדתם.

[21] כאן הוא מתכוון להסתייעות של חיל הים המצרי בנמלים ידידותיים בים האדום כמו : נמל עדן, נמל חודידה ונמל פורט סודאן. כמו גם הסתייעות בלוב בים התיכון .

<u>דברי סיכום מטעם עורך המסמך</u>

עד כאן דבריו של אדמירל פואד אבו-ד״כרי שאותם נשא בהרצאה שניתנה על ידו , במסגרת סימפוזיון שהתקיים באוקטובר 75, שנתיים לאחר מלחמת אוקטובר 1973. כאמור, להשלמת היריעה הוסיף עורך המסמך הערות שוליים שנועדו להאיר מיידעים וזוויות נוספות של הדברים.

נראה כי להרצאתו בשנת 1975 ניתן צביון , אולי בדיעבד, המשקף ״משנה סדורה״ של מערכת השיקולים האסטרטגיים והאופרטיביים ועקרונות הערכת המצב, שהנחו את צמרת חיל הים המצרי בעת שתכננה את המהלכים העתידיים , בשנה שקדמה לפרוץ המלחמה (מאוקטובר 72 עת חזר אבו-ד״כרי לפקד על הצי ועד אוק׳ 73 כשפרצה המלחמה).

דברי הסיכום שלו בכנס שהתקיים ב-11 דצמ׳ 73 , על פעולות חיל הים המצרי במלחת אוקטובר, דומים באופן כללי לתכני הרצאתו מאוק׳ 75, שהינה עיקרו של מסמך זה. יחד עם זאת , נראה שבהופעתו הראשונה הוא התמקד בהיבטים אופרטיביים וטקטיים של הלחימה בזירה הימית בעוד שבהופעתו השנייה הוא התמקד בסקירתו בהיבטים אסטרטגיים ואופרטיביים.

דוגמא לתיאור היבטים טקטיים בדברי הסיכום שלו בדצמבר 73 : ירי של תותחי חוף 130 מ״מ כסיוע לכוחות היבשה גם מגזרת פורט סעיד לעבר יעדים בחוף צפון סיני כסיוע לארמיה 2 . וגם ירי תותחי חוף בצפון מפרץ סואץ , כסיוע לארמיה 3 . ירי תותחי החוף בצפון מפרץ סואץ , שיבש , בין השאר, ניסיון ישראלי לחלץ את חיילי מוצב המזח באמצעות סירות גומי. דוגמא לפעילות טקטית נוספת שאותה הוא מציין ב-73: חבלה במתקן להפקת נפט באזור אבו דורבה ובלעים, באמצעות אנשי צפרדע וקומנדו ימי.

עוד יצוין כי בדברי הסיכום שלו בדצמבר 73, כשסקר את ייעודו ותפקידיו של חיל הים המצרי , הוא מנה את המשימות הבאות :

- **ההגנה על חופי מצרים, אבטחת נמליה ודרכי התחבורה הימית אליה**
- **ניתוק קווי התחבורה הימית של ישראל ומניעת הגעת חומרים אסטרטגיים לישראל בדרך הים.**
- **סיוע באש לכוחות היבשה והגנה על אגפיהם מפני התערבות ישראלית בדרך הים.**

כבר אז בסוף 1973 בלט היעדרה של משימת תקיפה של מטרות בחופי ישראל בתחומי הקו הירוק , בהגדרת היעד והמשימות שהוא נקב בהן. נראה כי נושא זה לא נכלל במשימות חיל הים המצרי במלחמת אוק׳ 73 . ניתן להעריך שמשימה זו נגרעה מאחר ומטרת המלחמה האסטרטגית שנקבעה על ידי הנשיא סאדאת, צומצמה לאחר אוקטובר 72 והיא נועדה לממש את השגת היעד של חציית התעלה והתייצבות במרחק של 10-12 ק״מ מזרחית לתעלת סואץ.[22]

תוכנית מצומצמת זו , שקבלה במצרים את הכינוי ״הצריחים הגבוהים״ הייתה ידועה רק למתי מעט שותפי סוד בצמרת המדינית והצבאית המצרית ולא נחשפה לא בפני הסורים (שעמם תואמה המלחמה באוג׳ 73) ולא בפני הסובייטים.

יתכן ,שמסיבה זו בוטלה גם התכנית לביצוע נחיתה ימית רחבת היקף של חטיבת הנחתים 130 בחוף רומאני שבצפון סיני. תחת זאת חצתה חטיבת הנחתים את תעלת סואץ , עם כליה האמפיביים, באגם המר הקטן. יתכן וסיבה נוספת ומשלימה לביטול מבצע הנחיתה הימית רחב ההיקף בים התיכון, נעוצה בחשש שהיה לחיל הים המצרי מפני איום מטוסים של חיל האוויר הישראלי העלול לפגוע אנושות בכוח הנחיתה הימי.[23]

[22] ראה להלן דברי בקורות של שר המלחמה לשעבר, הגנרל פאוזי, על אי הפעלתו של חיל הים המצרי נגד יעדים בחוף הישראלי. ועל כך שרק חיל הים הישראלי פעל בתחומי הים של מצרים וסוריה.

[23] כפי שנראה בעתיד, במסמך אחר שיסכם את דבריו של ראש המבצעים הימיים, החשש מפני חיל האוויר הישראלי הוא זה שהביא לכך שהנחיתה הימית הגדולה בים התיכון התבטלה.

<u>מה לא ציין מפקד חיל הים המצרי בדבריו:</u>

בדברי הסיכום שלו בדצמבר 73 ובהרצאתו באוקטובר 75 לא הזכיר את העובדות הבאות:

- **הטבעת ספינת טילים מדגם "אוסה" על ידי מטוס פנטום של חיל האוויר הישראלי, ספינה שהשתייכה לכוח שביצע ריקוט חופי צפון סיני בליל 6/7 אוקטובר 73**

- **השמדת כוח קומנדו בפתח מעגן מרסה ת'למת, כולל טיבוע ספינת קומנדו ימי קלה מסוג ברטרם וזוג סירות גומי. כוח זה הופתע על ידי זוג דבורים בליל 6/7 אוקטובר 73, כשעמד לצאת ולהנחית כוח בגדה המזרחית של מפרץ סואץ.**

- **הטבעת 3 ספינות טילים מדגם "אוסה" בליל 8/9 אוקטובר במהלך קרב ימי שהתנהל מול ספינות טילים ישראליות מצפון לדלתא של הנילוס.**

- **הטבעת ספינת משמר כבדה מדגם דה-קסטרו, בליל 8/9 אוקטובר, על ידי זוג ספינות דבור בצפון מפרץ סואץ.**

- **השמדת כ-18 ספינות דיג מגויסות במעגן ראס-ע'ריב, בליל 14/15 אוקטובר 73.**

- **חדירות של הקומנדו הימי הישראלי לנמל ע'רדקה בלילות 11/12, 19/20 , 21/22 אוק' , שבמהלכן טובעו 2 ספינות טילים מדגם קומאר.**

- **חדירת הקומנדו הימי הישראלי לנמל פורט סעיד בליל 16/17 אוקטובר , שבמהלכה חובלו ספינת טילים "אוסה" ספינת מטל"רים פ-183 וספינת נחיתה "וידרה".**

- **אין התייחסות להפגזות חוף שביצעו ספינות של חיל הים הישראלי נגד יעדים לאורך החוף המצרי, הפגזות שהגיעו לשיאן בהפגזת אבו קיר , בליל 21/22 אוקטובר. זאת מבלי שמערך הגנת החוף המצרי מצליח לשבש פעילות זו.**

- **הסתגרות ספינות חיל הים המצרי בנמליו בים התיכון, מאז הקרב הימי מול חופי הדלתא בליל 8/9 אוקטובר.**

- **כיבוש בסיס ונמל אדביה על ידי ישראל, נפילה בשבי של שבויים מקרב חיל הים המצרי ובהם קבוצה גדולה של קציני צי. כמו כן, נפילת שלל של מסמכים ואמצעי לחימה ימיים שנמצאו בבסיס המצרי.**

אדמירל אבו-ד'יכרי אינו מציין בדבריו את הסטגנציה בה היה נתון חיל הים המצרי מאז מלחמת ששת הימים מבחינת בנין הכוח הימי וקליטת רכש ימי משמעותי חדש. עובדה זו מודגשת למשל בספרו של הרמטכ"ל המצרי שאזלי <u>חציית התעלה</u>[24].

מאחר ולחיל הים לא ניתנה מאז 1967 עדיפות לרכש חדש מבריה"מ , שכן והעדיפות והקצאת המשאבים ניתנה לזרועות הצבא האחרות , הרי שחיל הים המצרי נאלץ להסתפק בשיפורי אמל"ח מקומיים שהוא ביצע בכוחות עצמו בשנתיים שלוש לפני מלחמת אוקטובר. רק שבועות מספר לאחר במלחמה, בתחילת שנת 1974, קלט חיל הים המצרי 3 ספינות נחיתה (מדגם פולונוצ'ני) יותר גדולות מאלו שהיו ברשותו, שלא היה בהן כדי להוות שינוי דרמטי בעוצמתו של חיל הים.

---

[24] בספר זה , בעמודים 16-17 במהדורה העברית, מציין שאזלי כי למרות שיחסי הכוחות הימיים בין ישראל למצרים מקנים יתרון למצרים, הרי שהנחיתות של חיל האוויר המצרי הייתה בעוכרי חיל הים. לכן המטכ"ל המצרי נאלץ לזנוח את הפיתוח והמודרניזציה של הצי עד אשר תהיה לו אפשרות לקבל חיפוי אווירי.

בהקשר לפועלו של חיל הים המצרי במלחמת אוקטובר, ראוי לצטט דברי ביקורת של גורם אופוזיציה בכיר במצרים . המדובר בגנרל מוחמד פאוזי, מי שהיה רמטכ"ל צבא מצרים במלחמת יוני 67 ושר המלחמה המצרי במהלך מלחמת ההתשה. בספר שכתב אודות מלחמת אוקטובר 73 ולקחיה , הוא מתייחס בנימה ביקורתית למלחמה בזירה הימית:

> ***"הפעולות הימיות שנעשו במלחמת אוקטובר היו כולן בתחום המים הטריטוריאליים של מצרים וסוריה, במתכונת של גיחות פתע ימיות מהצד הישראלי, אשר הצליח להיות היוזם לפעולות הימיות בניגוד למה שקרה לחיל הים של מצרים וסוריה"[25]***

על מנת לאזן את ביקורתו של הגנרל פאוזי, מן הראוי לציין כי בתקופת שלטונו של סאדאת הוא היה גורם אופוזיציוני פרו-נאצריסטי. הוא הודח על ידי סאדאת בשנת 1972 ואף הושם במעצר בעוון בגידה (נחשד כגורם פרו-סובייטי). לאחר מלחמת אוק' 73 ניתנה לו חנינה והוא שוחרר ממאסרו.

פאוזי , בהיותו שר המלחמה , היה מודע , מטבע הדברים, לתוכנית המלחמה המצרית המורחבת שאף תורגלה בימיו כשר המלחמה בסיוע מומחים סובייטים, במרץ 1972, ואשר כללה פעולות התקפיות של חיל הים המצרי בים התיכון , לרבות נגד יעדים בחופי ישראל. הגנרל פאוזי לא היה מודע ולא היה בסוד הכוונה האסטרטגית של סאדאת ולמגבלות שהטיל הדרג המדיני המצרי, שלא לחרוג מתחומי חצי האי סיני.

באשר לדבריו של אדמירל אבו-ד'יכרי עצמו, הגם שחלקם מגמתיים וסובייקטים, הרי שאין להתעלם מכך שבראייתו חיל הים המצרי, תחת פיקודו, עמד בשתי משימות אסטרטגיות חשובות שהוטלו עליו על ידי הדרג המדיני שלו:

- **משימת ההסגר הימי , לפחות בים האדום שהביאה לכך שנמנעה מישראל תנועה של ספינות להבאת דלק גולמי מהמפרץ הפרסי לאילת. הסגר זה הוסר רק לאחר ההגעה להסכם ההפרדה בתחילת 1974 ובתמורה להסרת המצור מארמיה 3.**

- **מימוש של מיקוש ימי בדרום מפרץ סואץ (במיצרי יובל) ומול מעגן א-טור. משימה שנועדה, שבראיית הדרג המדיני במצרים, למנוע תנועה ותובלה של דלק מצרי , "שנגנב" לטענתם על ידי ישראל, משדות הנפט במפרץ סואץ לנמל אילת. משימה זו הושגה בחלקה מאחר וחיל הים הישראלי הצליח תוך זמן קצר להכשיר מעבר פנימי חלופי (מעבר המילאן). הם אכן העריכו נכון שלחיל הים הישראלי אין יכולת לטהר את שדה המוקשים. אולם <u>גם הם עצמם נאלצו להסתייע</u> בצי הסובייטי שהגיע עם שייטת ייעודית מרשימה לים האדום וביצע במהלך המחצית השנייה של שנת 1974 טיהור ושדה של שדות המוקשים בדרום מפרץ סואץ. [26]**

נראה כי לתפיסתו של אבו-ד'יכרי , להישגיו של חיל הים המצרי במלחמת אוקטובר תרמו לדבריו: חשיבות העומק האסטרטגי של האומה הערבית, התכנון המקצועי שהתבסס על מחקר מוקדם ועקרונות מדעיים, יצירת הפתעה לאויב בדרך של הסתרת המהלכים המוקדמים,[27] הכנות מקיפות של אימונים והמערך הטכנו-לוגיסטי, שת"פ בין זרועי (יבשה ואוויר), חשיבותו של המשאב האנושי והמורל שלו. זאת , לדבריו, בצד הערכה מפוכחת של נקודות החוזק והתורפה של חיל הים הישראלי.

---

[25] מצוטט במאמר של אברהם (רמי) לונץ על הזירה הימית במלחמה בספר <u>חקרי מלחמת יוה"כ בעמוד 400.</u> הדברים מצוטטים מתוך ספרו של פריק אוול מוחמד פאוזי: <u>מלחמת אוקטובר 1973, לימוד/מחקר ולקחים</u>, פרק 9, עמ' 201.

[26] דו"ח סובייטי על פעילות זו מציין רמה נמוכה של יכולת השלייה של המצרים עצמם כמו גם עזרי מפה לא מדויקים שהמצרים סיפקו להם. יתכן שהרמה הנמוכה של הצי המצרי בביצוע שליית המוקשים , במפרץ סואץ, נבעה מכך שמרבית שולות המוקשים שלהם היו ערוכות בים התיכון. בים האדום הייתה להם שולת מוקשים בודדת שנשאה בעיקר את משימת המיקוש עצמו, כנראה בשיתוף עם כלי נוספים.

[27] בנקודה זו , נראה שהוא זוקף קרדיט גדול מדי להצלחת ההונאה וההסתרה בתחום הימי , על ידי חיל הים המצרי. בפועל חיל הים הישראלי , למרות הכול, הגיע מוכן למלחמה ובמלוא כשירותו המבצעית והטכנית. זאת, למעט המיקוש הימי בדרום מפרץ סואץ שהיווה הפתעה ולמעט העובדה שהעברת ספינות סער 4 מהים התיכון לזירת ים סוף התעכבה והתבצעה רק אחרי המלחמה.

האמנם הייתה לחיל הים המצרי הערכה מוקדמת אודות נקודות התורפה והחוזק של הזירה הימית בישראל? בחלק מהדברים הוא צודק כגון התלות הישראלית בתובלה הימית והמגבלה בטיפול בשדה מוקשים ימי.

מצד שני , עורך מסמך זה סבור כי , במספר תחומים הייתה למצרים <u>הערכת חסר</u> בכל הנוגע ליכולותיו של חיל הים הישראלי בהיבטים האופרטיביים והטקטיים, כגון:

- **אי הכרת היכולות הטכנולוגיות ותורת הלחימה של ספינות הטילים הישראליות. נראה כי המצרים נחו על זרי הדפנה לאחר הטבעת המשחתת הישראלית "אילת" ולא היו מספיק מודעים לתפנית המשמעותית שחלה בבניין הכוח הימי עם הקמתה וגיבושה של שייטת הסטי"לים בישראל. בהקשר זה ראוי עוד לציין כי ימים ספורים לאחר כניסת הפסקת האש לתוקפה, התחוור לחיל הים המצרי כי ספינות טילים ישראליות מצליחות להגיע ולפעול עד מלטה, במסגרת אבטחת תנועת ספנות לישראל. לאור גילוי זה , הורו המצרים לכלי שייט השטח שלהם (משחתת ושולת מוקשים), לחזור לנמל הלובי. כלי השטח המצריים , שביצעו את ההסגר הימי במרכז הים התיכון , הורחקו ללוב וזאת מחשש לתקיפה של מטוסי חיל האוויר הישראלי בעוד שלא הובאה בחשבון יכולתו של חיל הים הישראלי להגיע לטווחים אלה.**

- **הערכת יתר באשר לאיום צוללות מצידו של חיל הים הישראלי. לא ברור מניין נבעה הערכת יתר זו כשבפועל הצוללות של ישראל לא היו כשירות במלחמת אוקטובר. מעניין לציין כי בספרו האוטו-ביוגרפי של הנשיא סאדאת , הוא מזכיר רשימה של אמצעי לחימה שהוגשו על ידו לסובייטים בשנים שקדמו למלחמה. בהיבט הימי מופיעה בקשה אחת בלבד לקבלת מכשיר סונר (לגילוי צוללות) מתקדם[28].**

- **נראה שהמצרים הופתעו מיכולות הלחימה והנחישות של ספינות "הדבור" בזירת ים סוף. ספינות אלה לא תפקדו כספינות משמר גרידא , אלא הוכנו ופעלו כ<u>"ספינות תותחים" התקפיות</u> שאף חדרו בתעוזה למעגנים מצריים במפרץ סואץ ושיבשו את משימת הקומנדו הימי והיבשתי להנחית חוליות בגדה המזרחית של מפרץ סואץ . לרבות כוונה לתספק באמצעות ספינות דייג מגויסות.[29]**

- **בסוגית המיקוש הימי במיצרי יובל, בצד ההפתעה שהמצרים הנחילו לישראל, הרי שהמשימה הזו לא התבצעה בשלמות. ניתוח הידרו-גרפי מוקדם של תא השטח, היה מלמד את המצרים, דבר קיומו של מעבר פנימי שישראל (לפחות במה שנוגע לכלים צבאיים) החלה לעשות בו שימוש עוד לפני המלחמה. השימוש במעבר זה , על ידי הישראלים, גם עבור תנועה בטוחה של מכליות, התחוורה למצרים ימים ספורים בלבד לאחר טביעתה של המכלית "סיריס". מספר ניסיונות של חיל הים המצרי , לאחר הפסקת האש , להשלים ולהרחיב את שדה המוקשים הימי גם במעבר הפנימי (מילאן) , לא צלחו.**

לסיום אציין כי מסמך זה משקף את ניתוח הדברים המיוחסים למפקד חיל הים המצרי לפני ובמהלך המלחמה. יד ימינו ומחליפו כמפקד חיל הים המצרי, אדמירל רפעת אשרף , שהיה כאמור ראש המבצעים לפני ובמהלך המלחמה, התבטא אף הוא על הזירה הימית מנקודת ראותו. דבריו של אדמירל רפעת באו לידי ביטוי במספר רב יותר של הזדמנויות כגון : בשני מאמרים שכתב במחצית השנייה של שנות ה-90 , בראיון שהעניק בשנת 2012 , כמו כן גם הופעה שלו בסרטון הסברה של הצי המצרי על מלחמת אוקטובר.

בהשוואה לדבריו של אדמירל אבו-ד'יכרי, הרי שדבריו של אדמירל רפעת הנם רבים ומפורטים יותר , ובמידה רבה הם מדויקים יחסית וקרובים יותר למציאות שהייתה במלחמה , תוך שהם סוקרים את הדברים בראיה -אסטרטגית , אופרטיבית וטקטית.

על התבטאויותיו , של ראש המבצעים הימיים במלחמה, אדמירל רפעת, יתפרסם מסמך אחר בנפרד .

---

[28] איגרת מתאריך 30 באוגוסט 1972 שהנשיא סאדאת משגר לנשיא הסובייטי ליאוניד ברז'נייב . האיגרת נכללת כנספח בספרו של סאדאת-<u>סיפור חיי</u>- עמ' 245-246. בקשה מוזרה מטעמו של נשיא המדינה בכבודו בעצמו כאילו היה זה נשק שובר שוויון.

[29] ביטוי להפתעה זו , מהיכולות של ספינות "הדבור" במפרץ סואץ, ניתן למצוא בדבריהם של מפקדים אחרים בצבא המצרי (מפיקוד ים סוף וארמיה 3) שהיו מופקדים על משימת תפיסת ראשי גשר בציר החוף בגדה המזרחית של מפרץ סואץ.

נספח תוספת תמונות

כמובטח בהקדמה ובהערת שולים מס' 8 , להלן מספר תמונות להמחשה נוספת

ספינת טילים מדגם "אוסה" בחיל הים המצרי. ספינה אחת הוטבעה על ידי מטוס חיל האוויר מול חופי צפון סיני בלילה הראשון של המלחמה. 3 ספינות הוטבעו בקרב ימי בליל 8/9 מול חופי הדלתא. ספינה נוספת הוטבעה על ידי כוח של אנשי צפרדע שפעל בנמל פורט סעיד בליל 16/17 אוקטובר.

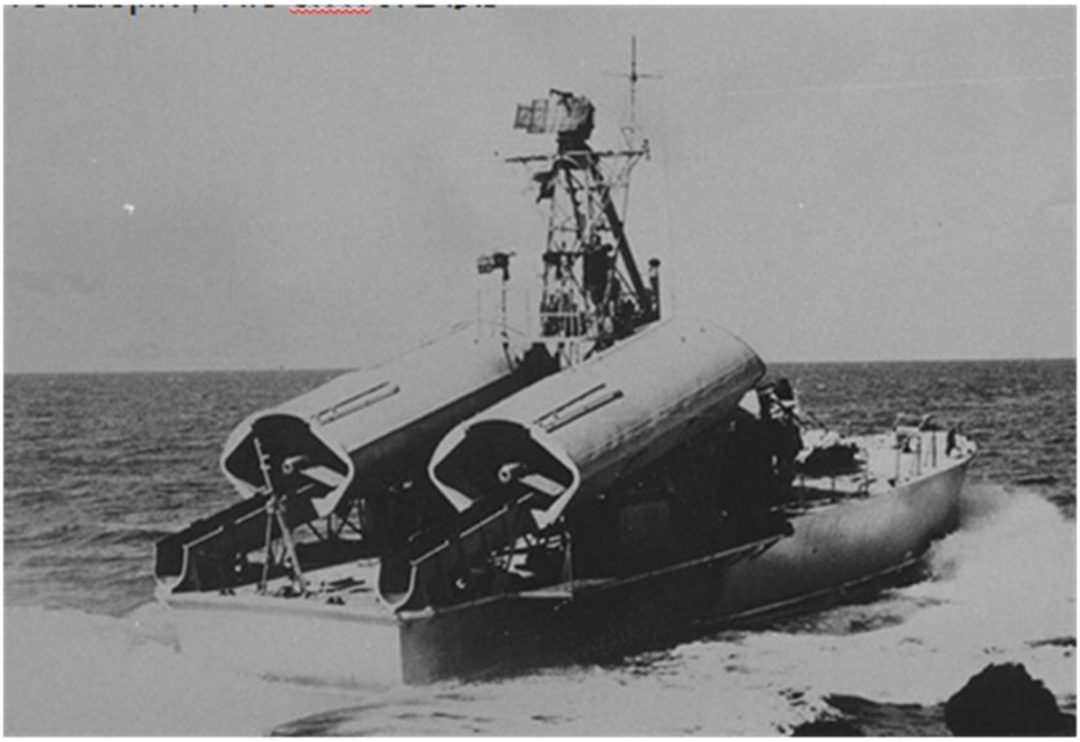

ספינת טילים מדגם "קומאר" . ערב פרוץ המלחמה 4 ספינות מדגם זה היו ערוכות בנמלים ע'רדקה/וספאגה. מתוכן הוטבעו 2 בנמל ע'רדקה על ידי הקומנדו הימי הישראלי. במהלך המלחמה נטלו חלק בירי טילי "סטיקס" לעבר בסיס שארם ולעבר ראס מוחמד.

ספינת טורפדו מדגם פ-183 (פ-6) במצרים שהוסבה כספינת רקטות 122 מ"מ. ספינות מדגם זה באבטחה של ספינות טילים מדגם אוסה ובהשתתפות ספינות מטל"רים מדגם "שרשן" הפגיזו ברקטות יעדים ישראליים בחופי צפון סיני.

ספינת טורפדו מדגם כ-123 (פ-4) עם התקנה מאולתרת של רקטות 122 מ"מ
(שתים כמותה היו ערוכות במלחמה בנמל אדביה)

ספינת משמר קטנה ומהירה, מדגם "ברטרם" . נרכשו מספר יחידות על ידי המצרים, חלקן נמסרו לשימוש הקומנדו הימי ובחלקן בוצעה התקנה מאולתרת של צמד רקטות קטיושה משני צידי הגשר.

המכלית ״סיריס״ שנפגעה בתאריך 26 אוקטובר וטבעה מ-2 מוקשים רבי עוצמה במיצרי יובל

מגדל קידוח F10

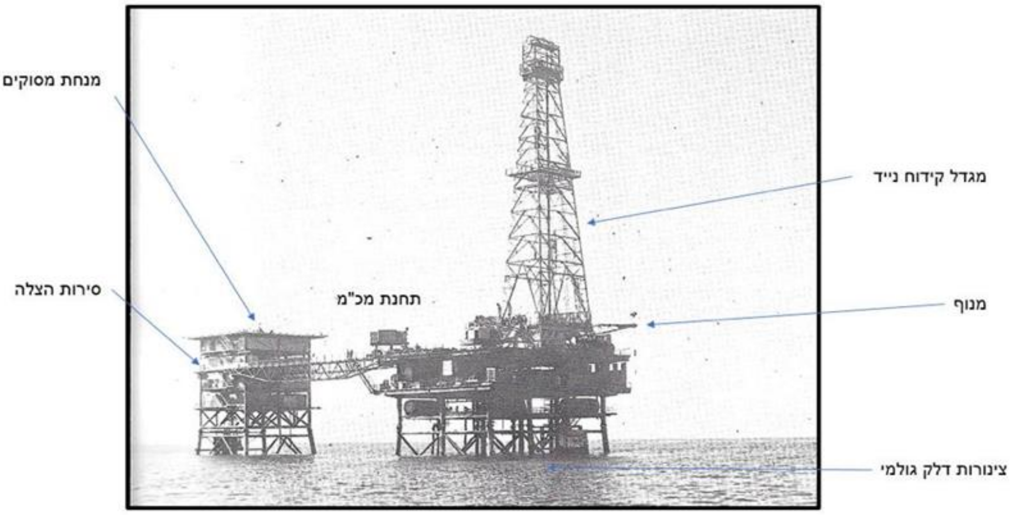

מתקן הפקת נפט ישראלי במפרץ סואץ (ידוע בכינוי F-10) חובל על ידי אנשי צפרדע מצריים בליל 19/20 אוקטובר